

Agnieszka Matuszewska

Konstrukcje megalityczne z Golic

Rocznik Chojeński 5, 49-61

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KONSTRUKCJE MEGALITYCZNE Z GOLICE

Inspiracją dla powstania niniejszego artykułu była wzmianka na temat obiektów megalitycznych w rejonie miejscowości Golice (gm. Cedynia, woj. zachodniopomorskie) znajdująca się w pracy poświęconej dziejom Brandenburskiej, przygotowanej przez Johanna Christoffa Beckmanna, wydanej w 1751 roku (34 lata po jego śmierci) przez jego stryjecznego wnuka Ludwika Bernharda Beckmanna¹. W kronice Augustyna Kehrberga, poświęconej dziejom miejscowości Chojna i jej okolicom, znajduje się na ten temat jedynie lakoniczna notatka, mówiąca, iż w okolicach Cedyni znajdują się megality. Beckmann w swoim dziele wiele razy wzmiankuje o źródłach archeologicznych (za najciekawszą informację można uznać tę odnoszącą się do kamiennych kręgów), które zostały w ostatnim czasie wyczerpująco omówione przez J. Kościelną², dlatego ograniczę się w tym miejscu do problematyki związanej z konstrukcjami megalitycznymi.

---

* Dr Agnieszka Matuszewska – adiunkt w Zakładzie Archeologii Uniwersytetu Szczecińskiego. Przedmiotem jej szczególnych zainteresowań są przemiany kulturowe w młodszej epoce kamienia oraz wczesnej epoce brązu na terenie Europy Środkowej. Ponadto realizuje projekty mające na celu ochronę konserwatorską szczególnie cennych stanowisk archeologicznych Pomorza Zachodniego oraz ich wykorzystanie w kontekście promocji turystycznej regionu (tzw. archeoturystyka).

¹ Autorka chciałaby serdecznie podziękować p. Joannie Kościelnej za informacje na temat przytoczonych źródeł archiwalnych oraz tłumaczenie tekstu dotyczącego konstrukcji megalitycznych.

² J. Kościelna, *Cedynia w kronice Augustyna Kehrberga*, w: *Cedynia i okolice poprzez wieki*, red. P. Migdalski, Chojna–Szczecin 2013, s. 171–184.

Beckmann pisał, iż na terenie Brandenburgii znajdują się obiekty będące materialnym przejawem kultu przodków, takie jak kamienne kręgi, wewnątrz których znajdowały się wielkie nieobrobione gazy, czy też właśnie grobowce megalityczne³. Szczególne nagromadzenie różnorodnych kamiennych konstrukcji miało się znajdować na pograniczu tak zwanej domeny cedyńskiej i Golic⁴. Noszą one takie nazwy jak: *Stein Kreise* (kamienne kręgi) czy *Heldenbetten* (łóża bohaterów), a wzgórze w tej okolicy – *Steinberge* (Kamienne Góry)⁵. Warto w tym miejscu wspomnieć, że w procesie rekonstrukcji zachodniopomorskiej sieci cmentarzysk megalitycznych niezmiernie inspirującym źródłem wiedzy mogą być analizy toponomastyczne, wskazujące na występowanie w nazwach miejscowych śladów ich obecności w przeszłości, na przykład słynne „groby olbrzymów” – *Hünengrab* w Kartlewie (gm. Przybiernów) i Płońsku (gm. Przelevice⁶). Owe różnorodne nazwy miejsc są ogólnie związane z kilkoma podstawowymi słowami, są to: **olbrzym** (łożo olbrzymów, groby olbrzymów, kamień olbrzymów, las olbrzymów, cmentarz olbrzymów, obóz olbrzymów, posłanie olbrzymów), **kamień** (kamienna góra, pole kamieni, wielki kamień, stos kamieni), **diabeł** (diabelski kamień, diabelskie wzgórze, diabelska komora, diabelski młyn), **czarownica** (góra czarownic, wzgórze czarownic⁷).

Ze źródeł autorstwa Beckmanna i Kehrberga wynika, iż w okolicach Cedyni i Golic znajdowało się co najmniej kilka konstrukcji megalitycznych. Pierwszą z nich lokalizowano na polu określonym *Eichhorn* i była ona nazywana *Steinkeller* (Kamienna Piwnica). Był to pewnego rodzaju ołtarz grobowy ustawiony na małych kamieniach, które tworzyły jego podstawę wyglądającą jak pagórek. Od południa do północy składała się z pięciu dużych kamieni, z których dwa tworzyły ścianę boczną, a każda z nich miała 8,5 stopy długości. Tylne ściana skierowana ku północy składała się z jednego kamienia szerokiego i wysokiego na 3,5 stopy. Wejście otwarte było ku południowi, szerokie i wysokie na 3,5 stopy. Cała budowla wznosiła się nad ziemią powyżej 3,5 stopy, wyglądając jak wzgórze. Strop składał się z dwóch dużych, płaskich kamieni, z których

³ Tamże, s. 174–175.

⁴ Tamże, s. 175; por. ryc. 1.

⁵ Tamże.

⁶ Por. M. Czarnecki, *Źródła toponomastyczne do badań nad rozprzestrzenieniem grobów megalitycznych na Pomorzu Zachodnim i Środkowym*, „Materiały Zachodniopomorskie” 1969, t. XV; A. Matuszewska, M. Szydłowski, *Megalityczny projekt*, w: *Megality Pomorza Zachodniego. Na tropie budowniczych tajemniczych grobowców z epoki kamienia*, red. A. Matuszewska, M. Szydłowski, Szczecin 2012, s. 16–17 (*Megalithic project*, in: *Megaliths of Western Pomerania. On the track of the builders of the mysterious Stone Age tombs*, red. A. Matuszewska, M. Szydłowski, Szczecin 2012, s. 49–50).

⁷ *Megalithic project...*, s. 16–17.

większy miał 24 stopy w obwodzie i przykrywał wejście, mniejszy spoczywał na ścianie tylnej i miał 17,5 stopy w obwodzie. Przestrzeń pod ołtarzem grobowym była tak wysoka i szeroka, że dwie osoby mogły siedzieć wygodnie, jedna obok drugiej z wyprostowanymi stopami. Wewnątrz kamienie były prawie gładkie, choć nieociosane i połączone tak ciasno, że „czy to w czasie deszczu, czy burzy można się tam schronić”⁸. Prawdopodobnie nieopodal znajdował się kolejny, podobnie skonstruowany, grobowiec megalityczny.

Duża liczba kamiennych konstrukcji miała się znajdować niedaleko domeny i miasteczka Cedynia w kierunku Golic. Wspomniane Kamienne Góry (*Steinberge*) miały się składać przede wszystkim z bardzo dużych, w części też czworokątnych, kamieni, które porastał mech. W jednym z kamiennych kręgów, w centrum, miał się znajdować szczególnie wielki, nieobrobiony kamień, który uważano za ołtarz grobowy (*Grabaltar*). Kamienne kręgi były nazywane Pogańskim Cmentarzem (*Heidnische Kirchhöfe*)⁹.

Jeszcze jedna kamienna konstrukcja była zlokalizowana na wschód od Cedyni. Zbudowana była z kamieni ustawionych jeden za drugim, jedna para stała nieco dalej od siebie, druga bliżej siebie¹⁰.

W okolicach Starej Rudnicy (na szczycie wzgórza nazywanego wówczas Młyńskim – *Mühlenberg*) miał się znajdować, należący do największych w całej Brandenburgii, wielki głaz interpretowany jako neolityczny megalit¹¹.

Na podstawie zachowanych szkiców i opisów możemy stwierdzić, iż przypadku omawianych obiektów mamy do czynienia z dolmenami, czyli jedną z wielu rodzajów konstrukcji megalitycznych. Są one uważane za najprostszą formę grobowca megalitycznego. W klasycznej postaci były zbudowane z trzech lub czterech potężnych płyt wspornych, nakrytych jednym gigantycznym blokiem, który nierzadko wystawał poza podpory, co nadawało mu wygląd stołu¹². Miały czworokątny zarys, rzadziej okrągły lub poligonalny, a długość boków nie przekraczała zazwyczaj 2–3 metrów. Dolmeny bywały niekiedy zaopatrzone w krótki korytarz¹³. Formy rozwinięte (znane chociażby z terenu dzisiejszych Niemiec, Francji czy z Wysp Brytyjskich i Półwyspu Iberyjskiego) mają większe wymiary (sięgają ośmiu lub dziesięciu metrów długości), przykryte są

⁸ Opis obiektu J.Ch. Beckmann, *Historische Beschreibung der Chur und Mark Brandenburg nach ihrem Ursprung, Einwohnern...*, cz. 1–2, wyd. B.L. Beckmann, Berlin 1751–1753, s. 359; (tłumaczenie J. Kościelna); por. ryc. 2A.

⁹ Tamże, s. 363–364; por. ryc. 3.

¹⁰ Tamże, s. 377; J. Kościelna, *Cedynia w kronice Augustyna Kehrberga...*, s. 176.

¹¹ J. Kościelna, *Cedynia w kronice Augustyna Kehrberga...*

¹² Z. Krzak, *Megalithy świata*, Wrocław 2001, s. 14.

¹³ Tamże.

kilkoma płytami i są niekiedy wybrukowane¹⁴. Często dolmeny lokowane były na wyniesieniu lub specjalnie usypanym kopcu, otoczone kręgiem (lub kilkoma kręgami) kamiennymi (ryc. 4).

Z kolei w lasach otaczających miejscowość Parchnica miał się znajdować gład nazywany *Kuhtrappe*, pełniący funkcję kamienia granicznego pomiędzy polami Cedyni, Lubiechowa i Parchnicy¹⁵. Warto dodać, iż grobowce megalityczne były czasem wykorzystywane właśnie w tym celu. Doskonałym przykładem może być grób olbrzymów z miejscowości Letnin (gm. Pyrzyce). Ów obiekt, zlokalizowany na wyniesieniu przy drodze z Letnina do Krasnego (według danych archiwalnych rozkopany w 1870 roku przez kapitana Kamińskiego), miał być granicą pomiędzy dwoma prowincjami – Marchią a Pomorzem¹⁶.

Grobowce megalityczne należą bez wątpienia do najciekawszych obiektów archeologicznych w skali nie tylko Europy, ale i całego świata. Słowo megalit pochodzi z języka greckiego i oznacza: *mégas* – wielki i *lithos* – kamień, czyli dosłownie wielki kamień. Termin megalit został po raz pierwszy użyty w pierwszej połowie XIX wieku na oznaczenie monumentów wykonanych z dużych kamieni¹⁷. Należy jednak zastrzec, iż budulcem nie zawsze był kamień, ale i ziemia czy drewno. Konstrukcje megalityczne licznie powstawały w wielu regionach Europy oraz na obszarach pozaeuropejskich (w Afryce, Azji, Ameryce Północnej i Południowej czy nawet w Oceanii). W Europie ich ramy chronologiczne zamykają się mniej więcej w latach 5000–2000 p.n.e., tylko na wyspach śródziemnomorskich rozwijały się dłużej¹⁸. Na ziemiach polskich pojawiły się w młodszej epoce kamienia (w literaturze archeologicznej określanej terminem neolit) i dość powszechnie są kojarzone z tak zwaną kulturą pucharów lejkowatych oraz kulturą amfor kulistych.

Grobowce megalityczne jako obiekty wyróżniające się w terenie nie mogły pozostać niezauważone przez ludność zamieszkującą obszary, na których występowały. Nie inaczej było na terenie Pomorza Zachodniego. Jak wspomniano, już w okresie średniowiecza były dość powszechnie wykorzystywane jako punkty graniczne (wraz z innymi mogiłami pogańskimi)¹⁹.

Pierwsze informacje o megalitach na terenie Pomorza Zachodniego pochodzą z XII wieku. Są to opisy granic różnych posiadłości, pozwalają one nie

¹⁴ Tamże.

¹⁵ J. Kościelna, *Cedynia w kronice Augustyna Kehrberga...*, s. 176.

¹⁶ G. Dorka, *Urgeschichte des Weizacker – Kreisses Pyritz*, Szczecin 1939, s. 156.

¹⁷ S. Rzepecki, *U źródeł megalityzmu w kulturze pucharów lejkowatych*, Łódź 2011, s. 11.

¹⁸ Z. Krzak, *Megality świata...*, s. 6.

¹⁹ R. Kiersnowski, *Mogiły i cmentarzyska pomorskie w przekazach źródeł pisanych z wieku XII–XIV*, „Materiały Zachodniopomorskie” 1955, t. I, s. 109–111.

tylko je zweryfikować z innymi źródłami, ale i dokładnie zlokalizować te stanowiska w terenie. W regionie zachodniopomorskim źródłem są głównie opisy granic posiadłości cystersów z Kołbacza. Cenne są także źródła XVIII-wieczne. Późniejsze informacje na temat grobowców megalitycznych pojawiają się w 1825 roku. Są one związane z działalnością Towarzystwa Historii i Starożytności Pomorza. Projekt tej organizacji miał na celu inwentaryzację zabytków przeszłości, to jest właśnie grobowców megalitycznych, a także kurhanów z innych epok czy grodzisk²⁰. Akcją na terenie okręgu pyrzyckiego kierował landrat von Schöning. Swoje sprawozdanie przedstawił w roku 1826. W raporcie zawarł opisy grobów i rysunki wykonane przez von Plötza²¹. Część sprawozdania, dotycząca grobów neolitycznych w okręgu pyrzyckim, została opublikowana w 1920 roku przez Roberta Holstena i Gustawa Zahnowa, w pracy *Die steinzeitlichen Gräber des Kreises Pyritz*²². Informacje o megalitach zostały także zawarte w publikacji Emila Waltera *Prähistorische Funde zwischen Oder und Rega* wydanej w 1889 roku w Szczecinie²³. Z roku 1921 pochodzi opublikowana praca doktorska pióra Leona Kozłowskiego na temat grobów megalitycznych położonych na wschód od Odry²⁴. W 1939 została wydana publikacja Gertrudy Dorki²⁵, która jest ważnym źródłem dla archeologii obszaru ziemi pyrzyckiej i pobliskich terenów. Autorka opisała wszystkie stanowiska znane w tamtym czasie i materiały na nich odkryte (także obiekty megalityczne). Po drugiej wojnie światowej nastąpił zastój w zainteresowaniach grobami megalitycznymi (i nad innymi zagadnieniami archeologii pradziejowej) spowodowany między innymi inicjacją tak zwanego programu milenijnego. Miał on na celu przede wszystkim podejmowanie badań archeologicznych miejsc ważnych dla genezy państwa polskiego²⁶. Dopiero zatrudnienie Kazimierza Siuchnińskiego w szczecińskim muzeum spowodowało, że powrócono do badań nad neolitem Pomorza Zachodniego²⁷. W 1969 roku została wydana praca *Klasyfikacja czasowo-przestrzenna kultur neolitycznych na Pomorzu Zachodnim*, która była efektem pracy K. Siuchnińskiego na Pomorzu Zachodnim w latach pięćdziesiątych. W pierwszej jej części umieścił on wszystkie

²⁰ K. Kowalski, *Muzealne opowieści o megalitach*, w: *Megality Pomorza Zachodniego...*, s. 11 (*Museum stories on megaliths*, in: *Megaliths of Western Pomerania...*, s. 45–48).

²¹ G. Dorka, *Urgeschichte des Weizacker...*, s. 9.

²² R. Holsten, G. Zahnov, *Die steinzeitlichen Gräber des Kreises Pyritz*, „Mannus“ 1920, Bd. 11/12.

²³ E. Walter, *Prähistorische Funde zwischen Oder und Rega*, Szczecin 1889.

²⁴ L. Kozłowski, *Groby megalityczne na wschód od Odry*, Kraków 1921.

²⁵ G. Dorka, *Urgeschichte des Weizacker...*

²⁶ A. Matuszewska, M. Szydłowski, *Mikroregion Cedynia w pradziejach. Zarys problematyki*, w: *Cedynia i okolice poprzez wieki...*, s. 77.

²⁷ D. Jankowska, *Neolit Pomorza Zachodniego – nierozwiązany problem badawczy*, w: *50 lat archeologii polskiej na Pomorzu Zachodnim*, red. E. Wilgocki i in., Szczecin 1996, s. 13.

znane wówczas stanowiska neolityczne na Pomorzu, w tym cmentarzyska megalityczne²⁸. Należy także wspomnieć o publikacji Waldemara Chmielewskiego²⁹, koncentrującej się na jednym z typów konstrukcji megalitycznych – grobowcach kujawskich (występowały na terenie Pomorza Zachodniego, Wielkopolski i Kujaw; ich kształt najczęściej przypominał silnie wydłużony trapez zbliżony formą do trójkąta równoramiennego; wznoszono je przy użyciu wielkich głazów lub kamiennych obstaw nasypów ziemnych; ich długość dochodziła do 130 metrów miały 15 metrów szerokości i trzy metry wysokości). Informacje na temat kilku pomorskich zabytków megalitycznych znajdują się także w monumentalnym atlasie megalitów przygotowanym przez Ernsta Sprockhoffa³⁰. Kolejnym badaczem, który zajął się referowanym zagadnieniem, był Tadeusz Wiślański. W latach 1972–1973 przeprowadził on badania wykopaliskowe w Krępcewie, następnie w latach 1974–1975 wykopaliska w Karsku³¹. Kolejne kilkadziesiąt lat to zupełny brak zainteresowania grobowcami megalitycznymi Pomorza Zachodniego. W publikacjach na ich temat często wspomina się, że zniknęły one bezpowrotnie z lokalnego krajobrazu. Te wielkokamienne formy niemal całkowicie zostały zniszczone. Były wykorzystywane jako źródło surowca kamiennego do budowy między innymi dróg czy budynków gospodarczych. Na Pomorzu Zachodnim do dzisiaj zachowało się co najmniej (niekiedy tylko częściowo) kilkanaście grobowców megalitycznych. Szansę na podjęcie na nowo studiów związanych z omawianą problematyką dała możliwość uzyskania dofinansowania z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu *Dziedzictwo narodowe, priorytet 5: Ochrona zabytków archeologicznych*. Zakład Archeologii (obecnie Katedra Archeologii) Uniwersytetu Szczecińskiego na początku 2011 roku uzyskał dotację na realizację dwuletniego projektu, którego zasadniczym celem była, możliwie jak najbardziej dokładna, rekonstrukcja sieci cmentarzysk megalitycznych na terenie Pomorza Zachodniego³². Program zakładał kilka eta-

²⁸ K. Siuchniński, *Klasyfikacja czasowo-przestrzenna kultur neolitycznych na Pomorzu Zachodnim, cz. I, Katalog źródeł archeologicznych*, Szczecin 1969.

²⁹ W. Chmielewski, *Zagadnienie grobowców kujawskich świetle ostatnich badań*, Łódź 1952.

³⁰ Por. tom prezentujący zabytki z Meklemburgii, Brandenburgii i Pomorza: E. Sprockhoff, *Atlas der Megalithgräber Deutschlands, Teil 2: Mecklenburg – Brandenburg Pommern, Textband, Atlasband*, Bonn 1967.

³¹ T. Wiślański, *Bezkomorowy grobowiec megalityczny (tzw. kujawski) w Krępcewie nad Iną, gm. Kolin, woj. Szczecin*, „Sprawozdania Archeologiczne” 1977, t. 29; *Bezkomorowe grobowce neolityczne na ziemi pyrzyckiej*, w: *IX Sesja Pomorzoznawcza, Gdańsk 22–23 III 1984 r., Materiały*, red. M. Haftka, M. Wapiński, M. Kochanowski, Gdańsk 1984.

³² Opis projektu por. A. Matuszewska, M. Szydłowski, *Megalityczny projekt...*, s. 15–17 (*Megalithic project...*, s. 49–50).

pów, pierwszym z nich było stworzenie elektronicznej bazy danych grobowców megalitycznych. Następnym etapem była prospekcja powierzchniowa (czyli poszukiwania w terenie) dwóch wytypowanych regionów osadniczo-kulturowych w celu pełnego zinwentaryzowania zachowanych konstrukcji. Projekt zakładał również wykorzystanie metod nieinwazyjnych, takich jak: zdjęcie lotnicze oraz rozpoznanie geomagnetyczne. Ostatnim etapem miało być opracowanie wyników badań w formie popularnonaukowego folderu.

W kontekście całego regionu Pomorza Zachodniego ziemia przytycka wskazywana była jako obszar, gdzie zarejestrowano największą liczbę grobowców megalitycznych. Z obszarów położonych w jego południowej części rozpoznane było zaledwie jedno stanowisko, gdzie w przeszłości miały się znajdować obiekty megalityczne, w Rościnie (gm. Myślibórz, pow. myśliborski). Na jego temat w literaturze znajdują się jedynie lakoniczne wzmianki o bliżej nieokreślonej liczbie grobowców kształtu trapezowatego i orientacji E–W różnych rozmiarów (groby olbrzymów), które prawdopodobnie uległy zniszczeniu³³. W trakcie poszukiwań prowadzonych w ramach wspomnianego projektu (w pobliżu miejscowości wskazywanej w literaturze) natrafiono na kilkunastohektarowy obszar gęsto porośnięty lasem. W jego obrębie zarejestrowano jedenaście obiektów trapezowatych i prostokątnych o różnej wielkości i orientacji. Długość największego z nich przekracza sto metrów. Stanowisko jest jednym z ciekawszych (choć obecnie, niestety, już nielicznych) przykładów monumentalnych neolitycznych konstrukcji. Okolice Cedyni i Golic w kontekście istnienia tam w przeszłości konstrukcji megalitycznych nie były obecne w literaturze archeologicznej. Także sama ich forma – dolmen – jest dość intrygująca, ponieważ obok obiektu z Jarchlina (gm. Nowogard) opisywane konstrukcje są jedynymi tego rodzaju na Pomorzu Zachodnim. Analogiczne do omawianych megalitów golicznych występują natomiast powszechnie w sąsiedniej Brandenburgii i Meklemburgii (ryc. 5). Ich obecność w tym miejscu, w połączeniu z zarejestrowanymi w pobliżu stanowiskami archeologicznymi związanymi z młodszą epoką kamienia (szczególnie istotna jest przebadana tylko w niewielkim stopniu osada kultury pucharów lejkowatych w Cedyni – stanowisko nr 5, oraz domniemana osada kultury amfor kulistych także z tej miejscowości³⁴), w kontekście badań mikrore-

³³ *Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte* 1877, s. 303; K. Brunner, *Die Steinzeitliche Keramik in der Mark Brandenburg*, „Archiv für Anthropologie“ 1898, Bd. XXV, H. 3, Nr. 20, s. 50; G. Kossina, *Der Ursprung der Urfinnen und Urindogermanen und ihre Ausbreitung nach Osten*, cz. III, „Mannus“ 1910, Bd. II, s. 87; E. Sprockhoff, *Die Kulturen der jüngeren Steinzeit in der Mark Brandenburg*, Berlin 1926, s. 141; K. Siuchniński, *Klasyfikacja czasowo-przestrzenna...*, s. 100.

³⁴ Siuchniński, *Klasyfikacja czasowo-przestrzenna...*, s. 101–102.

gionalnych jest bardzo inspirująca. Potrzebę prowadzenia właśnie takich badań w okolicach Chojny czy Cedyni kilkakrotnie już sygnalizowano³⁵. Informacje zgromadzone w niniejszym artykule są, moim zdaniem, kolejnym dowodem na to, że ta część regionu Pomorza Zachodniego charakteryzuje się bardzo dużym „potencjałem archeologicznym”, jednak aby móc go szerzej zaprezentować, konieczny jest wieloletni program badań interdyscyplinarnych, skoncentrowanych na kilku wytypowanych mikroregionach.

Na zakończenie warto zaakcentować potencjał zaprezentowanych obiektów w kontekście nowej subdyscypliny, jaką jest archeoturystyka³⁶. Megalithy, nazywane zresztą niekiedy „polskimi piramidami”, są z pewnością jednymi z najbardziej spektakularnych obiektów archeologicznych. Można wskazać wiele miejsc w Polsce (Borkowo, Gaj, Sarnowo, Wietrzychowice) i nie tylko (Visbek w Niemczech), gdzie zostały one zagospodarowane turystycznie jako jeden z kluczowych elementów skansenów i rezerwatów archeologicznych. Dysponując zarówno szkicami, jak i opisem obiektów, można je zrekonstruować i wykorzystać, by spopularyzować archeologię i region jako miejsce atrakcyjne dla uprawiania turystyki.

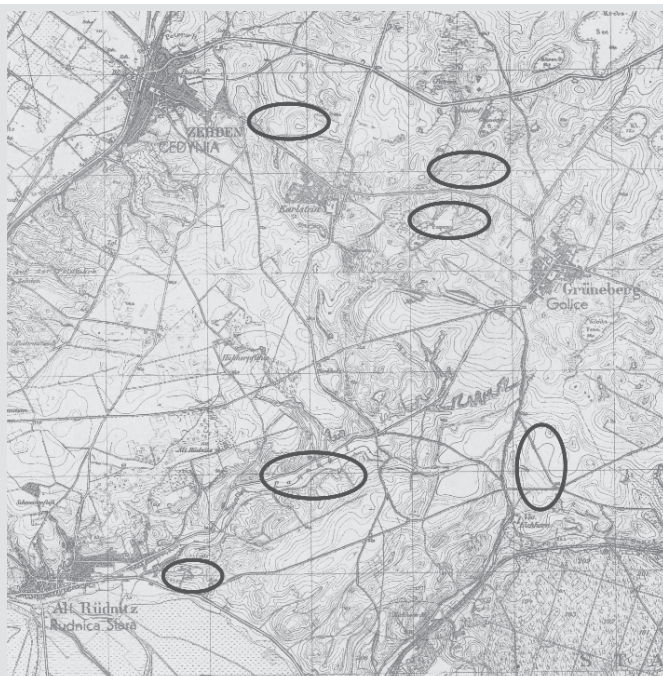
Megalith-Konstruktionen aus Golice, Gemeinde Cedynia, Wojewodschaft Westpommern

Wichtigstes Ziel des vorgestellten Artikels ist es, die Megalith-Objekte aus der Umgebung der Ortschaften Golice und Cedynia (Woj. Westpommern) vorzustellen, deren Beschreibung sich in der Arbeit von Johann Christoff Beckmann zur Geschichte Brandenburgs befindet. Darüber hinaus referiert er die Geschichte der Untersuchungen zu Objekten dieses Typs im Gebiet von Westpommern. Hinzuzufügen ist, dass dies ein weiterer Text ist, der in den vergangenen Jahren entstanden ist, der eine Diskussion zu den Möglichkeiten des Archäotourismus nicht der analysierten Region, sondern ganz Westpommerns anregen sollte. Die beschriebenen Konstruktionen waren in der archäologischen Literatur bisher unbekannt, obwohl schon seit einigen Hundert Jahren Interesse an Megalithen besteht (die ältesten Erwähnungen von Westpommerschen Me-

³⁵ Por. A. Matuszewska, M. Szydłowski, „Mała rzecz a cieszy”. *Niezwykłe znalezisko kamiennej siekiery jadeitowej z okolic jeziora Ostrów (pow. Gryfiński, woj. zachodniopomorskie)*, „Rocznik Chojeński” 2012, t. IV, s. 39–51; A. Matuszewska, M. Szydłowski, *Mikroregion Cedynia...*, s. 77–86.

³⁶ Szersze omówienie problematyki por. A. Matuszewska, M. Szydłowski, *Archeoturystyka*, w: *Megalithy Pomorza Zachodniego...*, s. 35–37 (*Archaeological tourism*, in: *Megaliths of Western Pomerania...*, s. 67–69).

galith-Objekten stammen aus der Zeit des Mittelalters). Aus der Umgebung der Ortschaften Golice und Cedynia waren zumindest einige Megalith-Konstruktionen bekannt, die in den angeführten Quellen aus dem 17. Jahrhundert mit früheren heidnischen Praktiken in Verbindung gebracht wurden. In Hinsicht auf die Typologie kann man sie zu den einfacheren zählen, im Hinblick auf die Konstruktionen, Formen - eines Dolmens Gewöhnlich wurden sie aus drei bzw. vier riesigen Stützplatten, die mit einem gigantischen Block abgedeckt waren (eventuell zwei), der oft über die Stützen hinausragten, wodurch er wie ein Tisch aussah. Interessanterweise ist diese Form in unserer Region außerordentlich selten, da uns bisher in ganz Westpommern nur ein einziges solches Objekt bekannt ist.

Ryc. 1. Przybliżona lokalizacja konstrukcji megalitycznych

A – Messtischblatt 3151 z 1925 r.

(za: <http://igrek.amzp.pl/result.php?cmd=id&god=3151&cat=TK25>); B – mapa współczesna

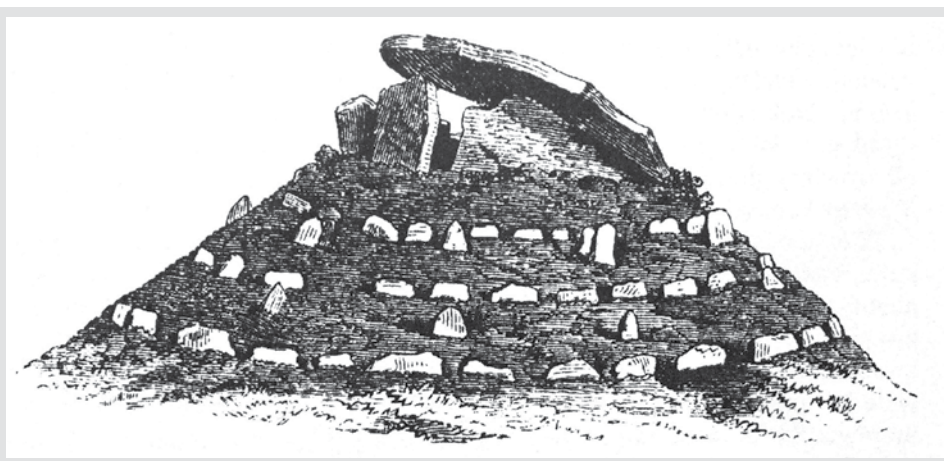
Ryc. 2. Ilustracje z dzieła J.Ch. Beckmanna z wyobrażeniami konstrukcji megalitycznych w okolicach Golic

Źródło: J.Ch. Beckmann, *Historische Beschreibung...*, t. 1, cz. 2: *Von den Alterthümern der Mark*, Berlin 1751, wklejka po szpalcie 347.

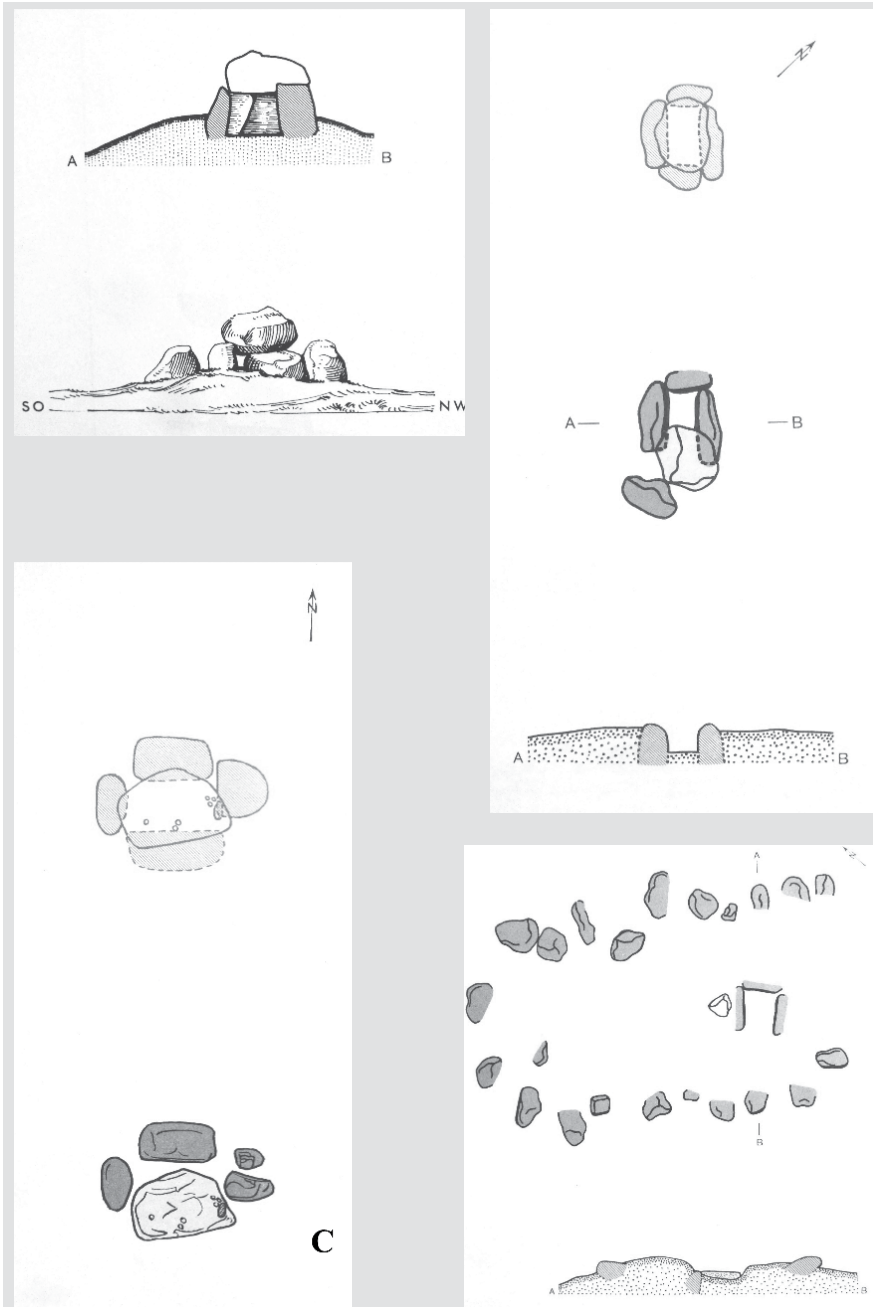

Ryc. 3. Ilustracje z dzieła J.Ch. Beckmanna z wyobrażeniami konstrukcji megalitycznych koło Cedyni i Golic
Źródło: J.Ch. Beckmann, *Historische Beschreibung...*, t. 1, cz. 2, wklejka po szpalcie 364.

Ryc. 4. Przykład kopca z dookólnymi kręgami i dolmenem na szczycie z terenu Francji
Źródło: Z. Krzak, *Megality świata...*

Ryc. 5. Przykłady konstrukcji megalitycznych – dolmenów z terenu Meklemburgii i Brandenburgii
 A – Serrahn; B – Thelkow; C – Müggenhall; D – Frauenmark
 Źródło: E. Sprockhoff, *Atlas der Megalithgräber Deutschlands, Teil 2: Mecklenburg – Brandenburg Pommern* [Textband, Atlasband], Bonn 1967.